

Mañas, Vladimír

Inventář hudebnin farního kostela v Novém Jičíně z roku 1630

Musicologica Brunensia. 2012, vol. 47, iss. 2, pp. [73]-77

ISSN 1212-0391

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125890>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR MAŇAS (BRNO)

INVENTÁŘ HUDEBNIN FARNÍHO KOSTELA V NOVÉM JIČÍNĚ Z ROKU 1630

Přehlížíme-li dochované inventáře chrámových hudebnin z moravského prostředí, zjistíme, že nejstarší známé dokumenty pocházejí z Olomouce a menších poddanských měst vzdálených severovýchodním směrem. Soupisy z prostředí svatomořické farnosti v Olomouci (1594, 1602) a farního kostela v Příboře (1614, 1637) objevil a podrobněji popsal Jiří Sehnal, což ostatně platí i v případě řady dalších stěžejních moravských inventářů 17. století.¹ Posléze objevené inventáře z Moravské Ostravy (1616)² a Příbora (1619) nepředstavují zásadní posun v dosavadním poznání pozdněrenesančního chrámového repertoáru na Moravě.³

Tím spíše je cenný inventář z Nového Jičína, zkráceně citovaný v hesle Eckharda Jirgense „Neutitschein“ v Lexikon zur deutschen Musikkultur: Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien (2000). V tomto díle sice chybí zmínka o vydání z novojičínské městské pokladny v roce 1582 ve výši 6 zlatých Jacobovi Handlovi (nejspíše ve smyslu remunerace za zasláné skladby), či o málo známých aktivitách literátského bratrstva při tzv. moravském kostele Nejsvětější Trojice v druhé polovině 16. století, kde tehdy působila českojazyčná luteránská obec,⁴ avšak ve Slovníku české hudební kultury heslo Nový Jičín chybí zcela.⁵

¹ Tato skutečnost je zjevná mimo jiné také z recentní studie, která prakticky pouze shrnuje (a místy i nepřesně interpretuje) Sehnalova zjištění. Viz Brázdová, Lucie: Moravské hudební inventáře 17. století *Opus musicum*, roč. 35/2, 2003, s. 9–14. Za cenné připomínky k této studii jsem zavázán Dr. Martinu Horynovi a prof. Jiřímu Sehnalovi.

² Maňas, Vladimír: Nejstarší zmínky o chrámové hudbě v Moravské Ostravě. *Opus musicum* 35/1, 2003, s. 2–6.

³ Srovnej Straková, Theodora: Vokálně polyfonní skladby na Moravě v 16. a na začátku 17. století. *Časopis Moravského muzea* LXVI/1981, vědy společenské, s. 165–178; LXVII/1982, vědy společenské, s. 85–98; LXVIII/1983, vědy společenské, s. 149–180. V obecné rovině viz Sehnal, Jiří – Vysloužil, Jiří: *Dějiny hudby na Moravě*, Brno 2001.

⁴ Beckova kniha jako vůbec první pojednání o dějinách Nového Jičína je v Lexikonu záhadně opomenuta. Beck, Josef. *Geschichte der Stadt Neutitschein (Nowý Jičín) und deren Umgebung*. Neutitschein 1854, s. 233. Obdobně nevysvětlitelně působí v lexikonu absence hesla Bruntál / Freudenthal, tedy lokality s bohatě rozvinutou a od 17. století též pozoruhodně doloženou hudební kulturou.

⁵ Pro srovnání rozdílné úrovně zpracování jednotlivých hesel v SČHK a LDM odkazují

Jürgens v daném hesle odkazuje na inventář z roku 1630 se skladbami Kaspara Hasslera, Leonharda Lechnera, Jacoba Regnarta, Blasia Amona, Orlanda di Lassa, Friedricha Lindnera, Hieronyma Praetoria a Christophora Demantia. Inventář je pro Jürgense dokladem nikoli zaostalé či provinční úrovně zdejšího hudebního provozu. Vychází z údajů, které k inventáři poprvé publikoval P. Robert Schünke v pojednání o novojičínských duchovních. Tehdejší kaplan v Novém Jičíně Schünke byl dobře obeznámen s dostupnými prameny a všiml si i seznamu hudebnin v nejstarší matrice, kterou zmiňuje v poznámce pod čarou v pasáži o faráři Matthiadesovi. Schünke uvádí jména skladatelů (až na Demantia, zde Deniantius, správně), údaj o formátu však zaměňuje za počet exemplářů a Cornerův kancionál označuje jako brněnský (Brünner).⁶

Teprve bližší pohled na zmíněný seznam hudebnin, tedy analýza původního pramene, umožňuje zpřesnit Schünkeho a Jürgensovy údaje. Inventář je zapsán na posledním listu nejstarší novojičínské matrice, založené v roce 1626.⁷ Právě umístění zcela na konci zapříčinilo poškození listu a tedy i horší čitelnost zápisu, které moderní restaurování, obnášející zřejmě i fixaci japonským papírem, příliš nenapomáhá. Samotný soupis vznikl až v roce 1630 při nástupu nového kantora (zde ve smyslu regenschoriho) a zároveň školního pomocníka Tobiáše Sogra 22. května 1630, kdy mu uvedené hudebniny předal tehdejší katolický duchovní správce Georgius Matthiades. V pobělohorské době totiž původně komorní a z hlediska konfesního výrazně luteránské město připadlo jezuitskému konviktu v Olomouci (1624) a stalo se tak městem poddanským. Jezuité jako noví majitelé panství také zahájili rekatolizaci, která se samozřejmě týkala všech obyvatel bez výjimky.⁸ Novojičínský inventář je však zajímavý tím, že většina hudebnin byla pro farní kostel získána spíše ještě v luteránské éře zdejší farnosti; odpovídají tomu ostatně i zastoupení skladatelé, převážně severoněmečtí, příslušníci protestantských církví. Na druhou stranu však všechny skladby jsou komponovány na latinské liturgické texty a byly tak bez zábran využitelné i při katolické liturgii. Repertoár snad tedy obstál i v přísné perspektivě jezuitské cenzury, je však otázkou, zda právě v prvních letech rekatolizace nebyly německojazyčné chrámové skladby či jinak konfesně závadné skladby odstraněny.⁹ Rekatolizaci dosvědčuje přítomnost Cornerova Velkého katolického kancionálu, kterému i na Moravě

na hesla Opava / Troppau, jednoznačně vyšší kvalitativní úroveň německého hesla je bohužel v tomto případě až zarážející.

6 Schünke, Robert: *Neutitschein und seine Priester*, Neutitschein 1920, s. 13, pozn. 1. Za upozornění na tuto knihu a její zpřístupnění jsem zavázán Dr. Jaroslavu Zezulčíkovi a Radku Poláchovi.

7 Zemský archiv Opava, sbírka matrik, sign. NJ I 1, s. 565.

8 Srovnej například Wolny, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren...* Brünn 1856, I/3, s. 146n.

9 Této otázky se dotkl již Jiří Sehnal v souvislosti s analýzou skladeb v inventářích z Olomouce (Christophorus Demantius) a z nedalekého Příbora, kde jsou zastoupeni i protestantští autoři (Hieronymus Praetorius), ačkoli v druhém případě se jednalo o tradiční katolickou farnost.

náležel prvořadý význam mezi německojazyčnými zpěvníky. Podobně i *psalterium novum*, tedy nový liturgický tisk zřejmě již medicéjské edice, a snad starší rukopisný graduál a antifonář, evidované na konci soupis, Jürgens ve svém hesle nezmiňuje vůbec.¹⁰

Inventorium (!) partium Musica[lium] in Eccle[si]a Neotitschinensi repertarum sub Parocho ibidem Georgio Matthiade traditum Tobiae Sohr die 22 Maij introductionis fuit pro Cantore e[t] Scholae eiusdem Synergo A[nn]o 1630

Casparis Hasleri Cant[iones?] in 8

*Leonhardi Lechneri Missae in 4*¹¹

*Blasij Ammonis Introitus in 4*¹²

*Jacobi Rehnardi Miss[ae?] in 4*¹³

Orlandi di Lasso

Orlandi di Lasso partes duplices in 4

*FridERICI Lindneri Corrolarium (!) in 4*¹⁴

*Johannis Hasleri Conventus in 4*¹⁵

*Christophori Demantij Trias precum vesp[ertinarum]*¹⁶

*Hieronymi Praetorij Cantiones in 4*¹⁷

¹⁰ Dvoudilný graduál a antifonář zřejmě z počátku 16. století se dochoval z blízkých Oder, tyto rukopisy byly v luteránské epoše tamní farnosti znovu vyvázány a dál používány; viz Muzeum Oderska, Sbirka rukopisů a starých tisků, Rkp 1–3.

¹¹ *Liber missarum sex et quinque vocum ... adjunctis aliquot Introitibus in praecipua festa, ab Adventu domini usque ad festum Sanctissimae Trinitatis, iisque sex & quinque vocum.* Nürnberg, Gerlach 1584, RISM L 1298.

¹² *Introitus dominicales per totum annum, secundum ritum Ecclesiae Catholicae, suavitate et brevitate quatuor vocibus exculti ... collecti et ad laudem Dei omnipotentis in lucem aediti, per auctoris fratrem germanum Stephan: Amon.* Wien, Leonhard Formica 1601. RISM A 945.

¹³ *Missae sacrae ad imitationem selectissimarum cantionum suavissima harmonia, a quinque, sex, & octo vocibus.* Frankfurt, Nikolaus Stein (Wolfgang Richter) 1602. RISM R 734. Případně další frankfurtské tisky Regnartových mší (*Corrolarium...*, *Continuatio*, RISM R 735, 736)

¹⁴ *Corollarium cantionum sacrarum quinque, sex, septem, octo, et plurium vocum, de festis praecipuis anni. Quarum quaedam antea, a praestantissimis nostrae aetatis musicis, in Italia separatim editae sunt, quaedam vero nuperrime concinnatae, nec uspiam typis excusae, at nunc in unum quasi corpus redactae studio & opera FridERICI Lindneri &c.* Nürnberg, C. Gerlach 1590 (RISM 1590⁵).

¹⁵ *Sacri conventus quatuor, 5, 6, 7, 8, 9, 10 & 12 vocum.* Augsburg, Valentin Schönigk 1601, H 2328-

¹⁶ *Trias precum vespertinarum, qua continentur: canticum B. Mariae Virginis, intonationes cum psalmis, et clausulae in precibus vespertinis consuetae quas Benedicamus vocant | et ad octo usitatos tonos: & ad duodecim modos musicos, tam quaternis, quam quinis & senis vocibus: eleganti harmonia, & quibusvis instrumentorum musicorum generibus communi, expressa et decantata.* Nürnberg, Conrad Agricola (Katharina Dietrich) (1602). RISM D 1533.

¹⁷ Takto mezi jeho celkem sedmi sbirkami s názvem *Cantiones...* neidentifikovatelné.

*Graduale unum. Antiphonarium ibidem unum
Cantionale Cornerij in 8 duo (?)*¹⁸
Item P[s]alterium novum in folio

Ačkoli inventář obsahuje z hlediska menzurální hudby pouze deset položek a může se tak zdát skromným, jedná se výhradně o tištěné hudebniny vesměs velkého, a tudíž nákladného kvartového formátu ve více svazcích dle jednotlivých hlasů, které často obsahovaly poměrně obsáhlý repertár mešních ordinárií (Lechner, Regnart), propriálních částí (Ammonovy Introity) nebo nešporní zpěvy (Demantius). Je zajímavé, že tyto tisky pocházejí téměř výlučně z německých center, výjimku představuje Regnartův vídeňský tisk. Pražské tisky chybějí včetně předpokládaného svazku z Handlova *Opus musicum*, zmíněného k roku 1582.

Detailní analýza jednotlivých položek může přinést zajímavé informace nejen z hlediska geografického rozšíření tisků, ale také z hlediska bibliografického. Ve zmíněném hesle “Neutitschein” uvádí Jirgens sumárně pouze přehled zastoupených skladatelů, avšak přinejmenším v případě Fridricha Lindnera se jedná o dobově typickou antologii děl německých a italských autorů *Corollarium cantionum sacrarum*; obdobně Caspar Hassler je doposud znám především jako editor řady antologií, inventářem jemu připsaný tisk Cant[iones?] oktávového formátu však nelze ztotožnit ani s jednou z nich, autorské tisky však v případě tohoto skladatele ještě nebyly evidovány.

Z hlediska provozovací praxe nejsou bohužel známé další informace, pouze Beck zmiňuje již v éře předbělohorské městský plat chrámovému varhaníkovi ve výši 24 zlatých (s. 233) a kantorovi ve výši pouhých 6 zlatých a navíc za zpěv žalmů; hlavním zdrojem kantorových příjmů však byl spíše rozpočet farního kostela. Pro Nový Jičín není bohužel znám inventář hudebních nástrojů jako v případě blízkého Příbora (1614, znovu 1695) a pro sledované období také chybí doklady o městském trubači, který se se svým ansámblem běžně podílel na liturgické hudbě; v této podobě stručně postihuje dobovou provozovací praxi druhé poloviny 16. století a zřejmě i počátku století následujícího Jacobus Gallus Handl v předmluvě ke svému monumentálnímu dílu *Opus musicum*. Samotný součet hlasů (zastoupené hudebniny mají určení pro 4, obvykle pro více, nanejvýš pro dvanáct hlasů) tak ani neodpovídá minimálnímu nutnému počtu zpěváků (učitelů a žáků školy), protože právě v kombinaci s nástroji (varhany a typicky též instrumentář městského věžného, tedy zejména cinky a trombony) bylo možné množství hlasů realizovat vedle provedení colla parte také čistě instrumentálně, což zejména ve skladbách vícesborových otevíralo poměrně širokou paletu konkrétních instrumentačních realizací.

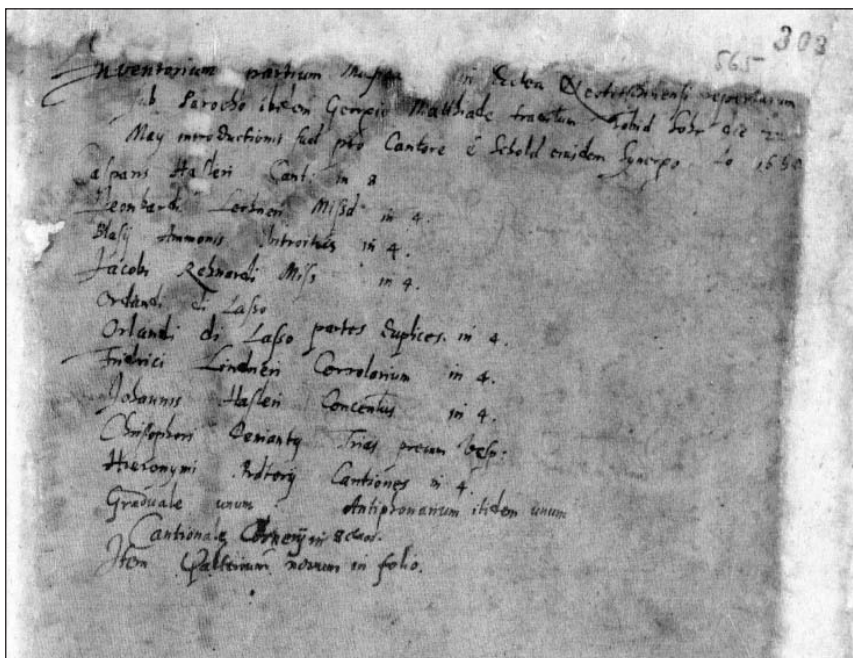
Doposud širěji neznámý inventář chrámových hudebnin z Nového Jičina tedy představuje významné svědectví o šíření repertoáru a provozovací praxi na Moravě v první polovině 17. století, nepřímou také stvrzuje konfesní nevyhraněnost

¹⁸ David Gregor Corner: *Groß Catolisch Gesangbüch...*, Fürth 1625 (RISM 1625-04) nebo Nürnberg 1625 (RISM 1625-05).

latinské menzurální hudby, přijatelné v katolickém i protestantském prostředí. Na rozdíl od příborských inventářů (1614, 1619, 1637, 1638) zde nefigurují skladby raněbarokního repertoáru, avšak inventář je pozoruhodný jednak z hlediska nákladnosti zastoupených tisků a také z hlediska určité stylové jednoty repertoáru přelomu 16. a 17. století, již významně ovlivněného benátskou polychorií.

SUMMARY THE INVENTORY OF CHURCH MUSIC FROM NOVÝ JIČÍN (1630)

The oldest music inventories from Olomouc (1594, 1602) and Příbor (1614, 1637), which were discovered and transcribed by Jiří Sehnal. This paper contains an edition and analysis of the Nový Jičín church inventory (1630). The preponderance of works by Orlande de Lassus suggested by these inventories is particularly pronounced in the inventory from Ostrava, where Lassus is the only composer mentioned by name. The above-mentioned inventories often include polychoral compositions as well as works by Protestant composers. Jiří Sehnal has already stated that as far as liturgical compositions on Latin texts are concerned, a composer's confession played little role in the transmission of their works, as the frequent appearance of works by Hieronymus Praetorius or Christoph Demantius in these inventories demonstrate. In this context, the inventory of the parish church in Nový Jičín is probably the most interesting, as a number of the music books listed were probably acquired before the church reverted to Catholicism, and yet the proportion of this repertory did not decrease during the period of recatholicisation beginning in 1621.

Obr.: Inventář hudebnin farního kostela v Novém Jičíně z roku 1630
(Zemský archiv Opava, sbírka matrik, sign. NJ I 1, s. 565).

